

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

REV.—NO. 833.

CHICAGO, ILL., 30. AVGUSTA (August 30th), 1923.

LETO—VOL. XVIII.

Upravištvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2364.

POGLED V PRETEKLOST IN BODOČNOST.

Razlika med prerokovanji.

Na svetu smo imeli in imamo preroke, ki napovedujejo, kaj se bo dogodilo v bodočnosti. Čuli ste že o tej ali oni madami, ki "čita" krize in prerokuje iz njih, kje se bodo dogodele revolucije, kdo izmed znamenitih ljudi bo umorjen, kje bodo krize in podobne reči. Takih prerokovalk in prerokov smo imeli v prosti zelo veliko. Ampak njihova prerokovanja so brez podlage, razun tista, katera bi lahko prerokoval vsakdo, ki ima dovolj znanja o ekonomski in politični situaciji v raznih deželah.

Karl Marx in drugi socialistični misleci so prerokovali socializem, da rabimo izraz "prerokovali". To ni bilo ugibanje, ampak poznanje ekonomskega razvoja, ki je vodil skozi razstopnje v današnji kapitalizem in vodi naprej v socializem.

Sodrug dr. Charles P. Steinmetz, svetovno znameniti elektrotehničar, zvan v Ameriki *electrical wizard*, prerokuje, da čez sto let ljudem ne bo več treba opravljati napornih fizičnih del. Nič več ne bo bojov za skrajšanje delavnika, kajti delati bo treba k večjemu štiri ure na dan; ostali čas bo ljudstvo porabljal za razvedrilo, učenje in telovadbo. Električna bo opravljala delo, ki ga morajo danes vršiti še delavci.

Razvoj elektrotehnike bo napravil v prihodnjih sto letih velikanske korake. Bodoče generacije bodo gledale na nas in se čudile naši brezmočnosti, pravi Steinmetz, kakor se čudijo mi generacijam, ki so živele pred sto leti nazaj, ko še ni bilo parnikov, vlakov, brzobojnic, elektrike, avtomobilov in drugih pripomočkov, ki so danes vsakdanja potreba človeštvu.

Prihaja doba, ko bodo mesta čista, brez dima in druge nesnage. Tovarne v prihodnjosti ne bodo več podobne današnjim nesaniarnim tovarnam; v tem oziru je že opaziti velike izboljšave.

Sodrug Steinmetz gleda v bodočnost kot inženjerski in znanstvenik na polju elektrotehnike in kot poznavalec socializma. Steinmetz ne napada kapitalizma. Dežele, ki imajo razvit kapitalizem, so veliko na boljšem od onih, ki ga nimajo. Kapitalizem je bil neizogiben — kapitalizem je stopnja naprej v ekonomskem razvoju. Nagel razvoj tehnike je pospešil in po-

množil produkcijo in jo koncentriral. To je deloma izvršil kapitalizem; koncentracija pa še ni popolna. Dovršil jo bo socializem.

Beseda "socializem" je bila pred dobrimi dvajsetimi leti velikim masam ljudi še nepoznana. Socialistično gibanje je bilo obsodeno. Danes ima milijone pristašev. In ne samo to: neštete druge stranke, ki so bile pred leti socializmu absolutno sovražne, imajo danes v svojih programih točko, pobrane iz socialističnih programov. Buržvazne stranke uvajajo in propagirajo reforme, ki bi jih pred desetimi in dvajsetimi leti smatrale za revolucionarne. Na nešteti odgovornih mestih v raznih deželah se nahajajo socialisti. Vse to je plod socialistične propagande, dozorevanje družbe za socializem.

Do dobe, ko bomo imeli resnično socialistično ekonomsko uredbo, je še daleč. Mase ne dozorevajo tako hitro za kolektivno, kooperativno družbo, to je, za socializem, kakor dozoreva kapitalizem za preobrat v socializem.

V enem stoletju smo dosegli velikanske spremembe, ki jih znajo pravilno pojmiti le ljudje kakor je Steinmetz in izobraženci, ki znajo pogledati daleč nazaj, tako da vidijo tudi daleč naprej. Masa, ta ne zna gledati nazaj, niti naprej. Povprečnemu človeku iz mase je pogled nazaj le do tam, ko je prišel iz otroških let, in še to v ozkem tiru njegovega življenja, naprej pa ne vidi niti par let. Temu niso sami krivi, kajti neznanje je bilo prokletstvo človeka, in bo, dokler ne doseže civilizacija stopnje, na kateri ne bo več nemislečih človeških bitij, ampak smo misleči ljudje.

Radi neznanja v ljudskih množicah imamo vse to gorje, ki vlada nad človeštvom, imamo glad — poleg ogromnih žitnic; imamo pomanjkanje poleg neizmernih bogastev, imamo prezebanje nešteti družin po raznih mestih v zimskem času poleg velikanskih zalog premoga; materijala za oblačila in obuvala je dovolj za vse ljudi, in vendar so stotisoči oblečeni v cunjice; imamo na milijone ozdravljivih bolnikov, ki jih nihče ne zdravi, in vendar zdravnikov ne primanjkuje, zdravniška veda je dosegla že zelo visoko stopnjo — ampak bolnikom iz delavskih in kmečkih množic primanjkuje sred-

stev, da bi plačali za zdravljenje. Higijena in sanitarne naprave so znane neštetim ljudem, razni faktorji jih uvajajo, učitelji se trudijo privaditi mase na snago, in vendar so še cele dežele in milijonska ljudstva, ki ne vedo ničesar o snagi. Neznanje je prokletstvo človeštva.

Človek bo postal in živel kot človek, ko se nauči postati misleče, človeško bitje. Delal bo štiri ure na dan, ko se bo naučil čutiti tudi za druge in bo delal za druge kakor sam zase. Postal bo sposoben za družbo narodov, kadar bo iztrebil iz sebe instinkte sebičnosti, mržnje in sovraštva. Danes še ni sposoben in še dolgo ne bo. Toda izboljšuje se.

So ljudje, misleči ljudje, ki obupavajo nad človeštvom. Nerazumljivo jim je, kako se morejo biti med seboj na bojiščih, tekmovati, kako bi drug drugemu bolj škodovali, drug drugega uničili. Ti ljudje pozabljajo, da je človek danes le civiliziran barbar. Današnja civilizacija je taka, kakoršen je današnji človek. Pred dva tisoč leti je bila odsev takratnega človeka. Današnji ekonomski red je tak, za kakoršnega je človek danes zrel in v bodočnosti bo tak, za kakoršnega bo zrel v bodočnosti.

Eno lastnost ima človek, ki jo nima nobeno drugo bitje: uči se, ker se hoče učiti. Izboljšuje se, ker se hoče izboljševati. V tem je njegov napredek in v tem je pogoj, da bo šel naprej tudi v bodoče. Pot ni gladka. Klavnici in zverinjaku je podobna. Stoletja in tisočletja nazaj je bilo še veliko slabše — čim dalj gledamo nazaj, tim slabše se kaže našim očem. Ko bodo čez stoletja nove generacije gledale nazaj na nas, se jim bomo zdeli barbarski, kakor se nam zde barbarski rodovi in narodi, ki so bili in jih ni več. Naša civilizacija ni prva, niti zadnja. Na svetu ni bilo vedno tako kakor je, niti ne ostane. Te resnice se bodo morali naučiti posebno tisti ljudje v masah, ki tako radi ponavljajo, da je bilo vedno tako kakor je in bo vedno ostalo. Prošlost človeka je bila zapopadena v rokah, v fizični sili. V zadnjih tisočletjih je bila v rokah in v glavi. Bodočnost bo v glavah, v razumu ljudi.

ALI VAM JE S TO ŠTEVILKO NAROČNINA POTEKLA?

Teškoča številka "Proletarca" je **833**
 Če je številka poleg vašega naslova manjša kakor je tu označena, je to znamenje, da vam je naročnina potekla. Pazite torej na številko v oklepaju poleg vašega naslova na prvi strani platnic.

Obnovite naročnino takoj, ko vam potече. Ne čakajte opomina! S tem prihranite upravništvu delo in stroške. Če mogoče, pošljite poleg svoje še kako novo naročnino. Širite "PROLETARCA"!

REVOLUCIJA ČRNE SRAJCE.

SCOTT NEARING.

Profesor Scott Nearing je imel pred slavnostno predavanjem o revoluciji "črne srajce", katero podajamo našim čitateljem. Nearing je že dolgo znan v ameriškem delavskem gibanju. Svojočasno mu je bila odvzeta služba profesorja na Pennsylvanskem vseučilišču radi njegovih radikalnih tendenc, katerim se ni hotel odreči.

Fašizem "rešilna zvezda" srednjih slojev.

Fašistična revolucija v Italiji je bila najvažnejši predmet pogovorov v Evropi in tudi v drugih deželah. Čikaški dnevnik so pisali, da je rešila srednje sloje Evrope, in evropski kakor ameriški srednji sloji so jo proglasili za rešilno zvezdo svojih interesov. Jaz ne bom razpravljajal o nji s tega vidika; mene se tiče le njena napoved, ki jo je vrgla revolucionarnemu gibanju v Evropi, kajti kar se dogaja sedaj, je ravno nasprotno od tega, kar se je dogodilo pred štirimi in petimi leti. Fašizem je več kakor kontrarevolucija — on je revolucija v popolnem pomenu besede.

Tolmačenje besede "revolucija".

Kaj je revolucija? Beseda revolucija se rabi v štirih različnih pomenih. Prvi pomen ima v mehanizmu; kolo, kadar se vrti, revolucira. Drugi pomen ima v raznih spreminjajočih procesih, n. pr. v industriji. Vprega elektrike v industriji je pomenilo revolucijo v obratih. Tretji pomen je polastitev vlade. Ena struja ali stranka vrže nasilnim potom obstoječo vladno proglasi sebe za vladno. To je politična ali vojaška revolucija s političnim ozadjem. Četrti pomen znači socialno revolucijo — spremembo ekonomskega sistema. Kadar torej rabite besedo "revolucija", je treba vzeti v obzir enega navedenih pojmov. Na Grškem so reakcionarji izvedli revolucijo, v Bolgariji buržvazija, in oboji imajo isto pravico do besede "revolucija" kakor jo ima Rusija, ker v vseh navedenih slučajih pomeni, da so se polastili vlade s silo.

Tretja definicija, polastitev moči, najbolj odgovarja raznim sodobnim revolucijam. Nobena izmed njih ni bila industrialna. Komunisti, izmed revolucionarnih skupin najaktivnejši, govore enako kakor drugi, o polastitvi moči s silo. To je ena najstarejših iger poznana človeštvu — kralj prežene kralja, podaniki kralja, dežela se polasti dežele — ta igra napolnjuje vse strani zgodovine z dramatičnimi epizodami. Zgodovinarji rajši opisujejo podrobnosti te igre kakor podrobnosti o preji s kolovrti; zanimivejše je čitati o borbi dveh psov kot pa kako mizar vdelava nogo k mizi. Polastitanje moči in vlad je stara navada in če se bo ta na-

ada vzdržala, kmalo ne bo ostalo nikjer nobe-
ne moči, katere bi se bilo vredno polastiti.

Polasčanje moči.

Za uspešno polastitev moči so potrebne tri stvari. Prva je kruh in igre. Ljudstvo potrebuje kruha in iger; če primanjkuje kruha, so vsaj igre poceni. Druga stvar je propaganda; tretja stvar je policijska sila. Protivnike se ukroti s silo; lahko se jih pretepa, meče v ječe, strelja in obeša, da se jih končno ukroti. Ako se moči polastiti dežele in nuditi njenemu prebivalstvu hrane in iger, napajati maso s propagando in terorizirati radikalce, da se ti bodo podali, ti bo dežela ostala za nedoločeno dobo; ampak izgubi v eni izmed teh treh stvari, pa se vse postavi v nevarnost. Kadar se polastiš moči, nastane problem, kako si jo obdržati. In v tem problemu je zapopadena zgodovina revolucij, ki so šle za polastitvami moči.

V čem se razlikujejo ta analiziranja z današnjimi dogodki po svetu? Poglejmo najprvo situacijo v Zed. državah. V Ameriki zadnje čase nismo imeli nasilnih polastitev moči, ker ni bilo potrebno. Ko sem bil še mlad, je bilo v raznih listih in revijah mnogo napadanja na aktivnosti velikih kapitalistov. Kazali so s prdom na Morgana, na Rockefellerja — zadnji je za svojo osebno varnost najel detektive radi teh napadov. Celo tako konservativen mož kakor je bil Roosevelt, jih je imenoval "malefikatorje velikega bogastva". Dogodilo se je, da so magazini (revije) nagloma prenehali z napadi proti denarnim kraljem — bili so subvencionirani, kupljeni, ali pa so jim bili odvzeti oglasi in uničeni. Upton Sinclair opisuje to zgodbo v knjigi "Brass Check". Noben vladar ne more ohraniti vlade, ako izgubi zaupanje, imaginacijo ljudstva, in ameriški businessman je spoznal to resnico. Magazini so blatili, grabili in obsojali delovanje bizniških interesov, zato so ti interesi pokupili magazine in s tem so se iznebili nadležnih napadov in grajanja. Toda opozicija proti ljudem, ki so izkoriščali ljudstvo na vse strani, je tlela naprej.

Dar z neba.

Za denarne kralje je bilo vprašanje, kako pridobiti nazaj ljudsko domišljijo. Poskusili so z dobrodelnostjo. Stotine milijonov dolarjev so trošili v dobrodelne namene. Toda tudi to ni delovalo pri masah kakor so želeli, in potem je prišla, kakor dar z neba, vojna. John D. Rockefeller, Jr., je vzel načelstvo kampanje za Y. M. C. A.; Harry Davidson je bil imenovan za načelnika Rdečega križa; Morgan je bil v prvi vrsti *preparedness* parade; vsi so se ogrnili v ameriške zastave in šli v boj za patriotizem. Vodili so kampanje za kupovanje vojnih bondov, za prispevke v prid Rdečemu križu, v prid Y. M. C. A. itd. ter s tem osvojili simpatije ljudstva. Rezultat je bil, da so dobili pri

naslednjih predsedniških volitvah, v katerih sta stala dva kandidata busineških interesov, Harding in Cox, proti dvema kandidatoma delavskih strank, Debsu in Christensenu, 96% glasov. S tem so dosegli enega največjih triumfov, kar jih pozna moderna zgodovina. V kabinet so bili imenovani reprezentanti busineških interesov; pittsburghški bankir je postal delavski tajnik. V tej deželi ni potrebna revolucija, kajti trgovskim interesom gre vse gladko od rok.

Kaj se je dogodilo v Nemčiji? L. 1914 je imela kajzerja. Po vojni je prišel Rathenau, ki je bil velik in spreten industrialist. Po njegovem umoru je postal vplivna oseba v vladnih in gospodarskih zadevah Nemčije Hugo Stines, mogočen kapitalist. Cuno, direktor in ravnatelj Hamburške-ameriške parobrodne družbe, je postal kancelar. Med tem je imela Nemčija socialno revolucijo, izgrede komunistov in se je končno pričela pomirjati pod vplivom kakega pol ducata mogočnih industrialnih kombinacij.

Pretepanje na Grškem.

Na Grškem se tepejo že od leta 1912; njihova zadnja naloga je bila osvojiti bližnji vzhod za Veliko Britanijo. Ker jim ni šlo gladko, je Anglija umaknila svojo pomoč in Turki so Grke faksično potisnili v morje. Protivojni sentiment se je širil; generali so to izprevideli in spoznali, da je boljše žrtvovati kralja in njegove ministre, kakor pa busineške interese. Prislili so kralja na odstop in osvojili geslo, "Žive la Grčija!" Pripovedovali so masi, da bodo priborili deželi nazaj njen ugled in maščevali njene padle sinove. Dali so pomoriti nekaj ministrov in kazali svojo revolucijo. Ljudstvo se je obrnilo k njim in jim sledilo, dokler ni pričelo iskati novih odrešenikov, ker stari ne morejo izpolniti svojih obljub. Kaj lahko spoznamo iz tega? To, da so se busineški interesi v Nemčiji, Grčiji in drugod naučili iz ruske revolucije, da si morajo osvojiti zaupanje ljudstva, da morajo dobiti ljudsko domišljijo sebi v prid.

Isto, kar se je godilo v Nemčiji, Grčiji in Zedinjenih državah, se je vršilo v Italiji. Kdo so fašisti? Skupina mladih mož, financirana od trgovskih zbornic, navdušena za domovino, za slavo Italije. Predno je bil kdo sprejet v fašistično organizacijo, je moral položiti zaprisego. Prvotna zaprisega se je glasila v bistvu sledeče (besedilo povzeto iz tednika "Nation"):

"Ob krvi 2,000 mučenicov, katere si postavimo za priče in sodnike naših akcij, se mi, črne srajce iz province Piacenza, zaklinjamo, da ne bomo skozi eno leto

prvič, nosili ali rabili ničesar iz zlata, srebra ali dragih kamnov;

drugič, da bomo z največjo gorečnostjo delali brezplačno v blagor naše domovine;

tretjič, odrekamo se vsem zabavam, ki niso izraz splošnega veselja za napredek naše države;

četrtič, vse ornamente, ki so nam nepotrebni, bomo oddali v fond za podpiranje akcij, ki negujejo dobroto, civilizacijo, lepoto in izboljševanje."

Kapitalistična država.

Fašizem v Italiji je bila strogo revolucionarna organizacija; v Rusiji je bil sovjet proti buržvaziji, v Italiji fašizem proti komunistom. V bistvu so se dogajale v obeh deželah iste stvari, edino s to razliko, da si se obrnile v Rusiji na levo in v Italiji na desno. Vse zadnje revolucije, razun ruske, so bile financirane od trgovskih zbornic in drugih institucij obstoječega reda.

Kapitalizem je porabil vse delovne metode za utrditev svoje moči. To se posebno jasno odraža v Zed. državah. Imamo zelo značilno situacijo, eno najzanimivejših od časa ruske revolucije: Skušajmo zapopasti dejstvo, da se sentiment ljudstva menja z razmerami; menja se kakor se menjajo cene žitu; "dinner pail", splošno blagostanje, krize in zaposlenost, vsi ti faktorji vplivajo na menjanje sentimentov. Kadar so cene pridelkom visoke, kadar ima delavec poln "dinner pail", kadar živi ljudstvo kolikor toliko udobno, je več ali manj zadovoljno. Prevdarnost prihaja polagoma; ljudstvo je normalno zadovoljno; rajše živi samo na pol kakor da bi se podajalo v negotovost. Masna filozofija je: Pridobi si kar moreš, vzemi kar dobiš, in bodi zadovoljen s tem kar imaš. Ampak dogaja se, da včasih ne gre kaj prav; enakolična udobnost mas postane izpodkopana. To povzroči politične, socialne ali ekonomske revolte, ki so vedno naperjene proti obstoječemu redu, neglede kakšen je.

Izmed zadnjih revolucij je prišla prva v Rusiji, radi mnogih vzrokov — carizem s svojim starim sistemom je skrahiral in mase so prišle v največjo mizerijo. V Nemčiji se je dogodila le deloma in to bolj v političnem kot v ekonomskem oziru. Rusija, Nemčija, Italija in Ogrska so vse več ali manj preizkušale komunizem; naredil je svoje obljube, narisal svojo sliko, širil svojo propagando. Obljubil je mir, lačnim kruha, zatiranim svobodo. Mase v Rusiji in Italiji so skoro enako ignorantne; komunizem jim je obljubljal te stvari in ako bi jih mogel dati, bi se razširil po Evropi kakor velškanska epidemija.

Ponesrečenje komunizma.

Zakaj se ni razlil po Evropi? Zato, ker ni mogel dati miru, kruha in svobode. Ako bi bil v stanju izvršiti svoje obljube, bi ne bilo vprašanje o usodi komunistične revolucije. Ker ni mogel izpolniti nād velikih mas, so se odvrnile od njega, kajti povprečen človek te sodi po u-

spelih in neuspehah. Jaz ne govorim tu o zlotih, lojalnih pristaših komunizma, ampak o širokih masah ljudi. Komunistom v Evropi se ni posrečilo zadovoljiti ljudsko pričakovanje, in tako je prišla kontrarevolucija, ki je rabila enaka gesla in ista podžiganja ter vzpodbujanja za revolucijo črne srajce kakor za rdečo revolucijo.

Kako se zadrži italijanski kmet? On je ignoranten. Pridružil se je komunistični stranki, ker mu je obljubila kruha in zemljo. Obljuba je mogla uresničiti in med tem je prišla nova struja, ki mu je obljubila enake stvari in se obenem proglasila za rešiteljico gloriozne Italije. Vstopil je v vrsto in se pridružil l. 1922 fašistom ravno tako kakor se je pridružil komunistom l. 1918 in 1919. Iste sile, ki so bile preje na ekstremni levici, so pomagale k izvedbi fašistične revolucije.

Nesmiselno je govoriti o nestanovitnosti mase. Kdor govori o nestanovitnosti drhali, dela napako. Ti ne moreš pričakovati, da bo trli hrast enak mehki smreki in radi tega ne moreš delati z obema na isti način. Ravno tako ne moreš pričakovati, da bi bil ignorant intelektualc; delati moraš s takšnim kakoršen je.

Ali se bo revolucija črne srajce v stanju vzdržati? Da, dokler bo zadovoljevala mase s delom, hrano, dobrimi cenami za poljske pridelke in skrbela za splošno blagostanje. Dokler bo mogla zadovoljevati mase, bo ostala na vlad. Tu ni vprašanje o radikalizmu in konservatizmu, tu je vprašanje načinov, po katerih družba deluje.

Vажnost organizirane produkcije.

Nobena skupina se ne more vzdržati na krmilu, ako ne more vzpostaviti normalnega procesa produkcije; ako si hoče levo krilo osvojiti moč po prihodnji vojni, se mu ne bo mogoče vzdržati na krmilu, če ne organizira produktivnih aktivnosti in jih spravi v delovanje. Ekonomska disorganizacija in nesigurnost ugrožava obstoj vsake vlade v prizadeti deželi.

Videli smo, zakaj nastajajo revolucije in kako. Videli smo, da je vsa zgodovina polna samih preobratov, da je zgodovina takorekoč ena velika, nepretrgana tekma za polšačenje moči. Edina metoda za trajen napredek je splošna izobrazba na podlagi znanosti; izobrazba je eno; propaganda je drugo. Kontrarevolucija ima svoj dan; propadla bo, ker ne bo mogla preprečiti vojne in oskrbovati masam živil. Ko pride levo krilo na krmilo, bo istotako padlo, razun ako do takrat spozna resnico, v čem je mogoče trajen napredek.

V Zedinjenih državah je nekaj izobrazovalnih središč, kot je naprimer *Rand School*, in če ne bomo ustanovili nove in si ohranili te, ne bomo nikdar v stanju obdržati naše vrste proti ogromni propagandi z druge strani.

SEMINTJA.

Baroni zvrčajo krivdo na premogarje.
— Grožnje. — Umikanje italijanskega
delavstva. — Vse za dobiček. — Za-
hteve ameriške trgovske komore. —
Razvoj letal. — Ku Klux Klan.

Baroni, ki lastujejo premogovnike, so prišli z veliko propagando v kapitalističnem časopisu proti antracitnim premogarjem. V bankih, ki jih objavljajo kot oglase, prikazujejo, da so premogarji krivi, ako pride do stavke. Oni hočejo mirno poravnavo potom razsojstva, premogarji pa hočejo boj! To je smisel njihovih oglasov, za katere bodo potrošili par milijonov dolarjev. Tudi take stroške plačajo delavci in konsumenti.

* * *

Mr. Bryan, governor Nebraske, grozi trgovcem s premogom, da si bo država nabavila svoje zaloge premoga in ga prodajala odjemalcem po nižjih cenah, ako trgovci premoga ne prenehajo z odiranjem. Trgovci se governerjevih groženj najbrž ne bodo ustrašili, kajti z njimi so lastniki rovov in trgovske zbornice, katerim je veliko ležeče na tem, da se take poizkuse izkreditira. Ako bi bila država Nebraska v rokah socialistov, bi bila druga stvar. Governer bi bil za seboj močno organizacijo, ki bi mu pomagala pri akciji za znižanje cen premoga. Tako pa se večina takih groženj razprši v nič. V mnogih slučajih sploh nimajo drugega namena kakor delati reklamo gotovim političarjem.

* * *

Trust velikih tiskaren v Ameriki ve, koliko se lahko doseže z organizacijo. Ako bi konkurirale druga drugi, bi bil njih dobiček zmanjšan. Zato so se dogovorile računati enake cene in sestavile seznam, ki določa cene tiskovinarjem. Po teh cenah se ravnaajo vse tiskarne, združene v zvezi, ki kontrolirajo nad 50% tiskarniškega dela v Zed. državah. Časopisje ni vključeno v tej kombinaciji. Federalna trgovska komisija je pričela sedaj sodno nastopati proti tiskarniškem trustu, ki pa ne bo doseglo drugega, kakor da bo javnost izvedela, kako se bodo profiti.

* * *

Confederazione Generale de Lavoro (italijanska delavska konfederacija strokovnih ur) je pretrgala vse stike s političnim gibanjem italijanskega delavstva — to je najnovejša Mussolinijeva zmaga. Italijanska socialistična stranka in generalna delavska konfederacija sta delali do razkolov v italijanskem delavskem gibanju skupno. Danes, ko je italijan-

ske delavstvo razdeljeno na ducat skupin, druga z drugo v boju, se je konfederacija izrekla proti vsem in izgleda, da bo napravila dogovor z Mussolinijem. Pogajanja z njim so v teku. Vse italijanske delavske politične skupine imajo danes manj članov, kakor jih je imela l. 1919 italijanska socialistična stranka. Vse skupaj so brez moči. Z ekstremnim radikalizmom prepovedano italijansko delavstvo postaja nacionalistično in utrjuje fašizem. Kako se takih procesi v masah vrše, opisuje Scott Nearing v članku "Revolucija črne srajce", priobčen v tej izdaji.

* * *

Razbitje delavskega gibanja v nekaterih evropskih deželah bo prineslo eno spoznanje: da sama revolucionarna propaganda in obljube niso dovolj. Socialisti uče, da je treba delavske in kmečke mase vzgajati. Z obljubami jih boš morda opojil in pridobil zase za nekaj časa. Ker obljub ne boš mogel izpolniti, se bodo mase razočarane odvrnile od tebe in pridobil jih bo kak Mussolini, kakor se je dogodilo v Italiji.

* * *

Delegacija Ameriške trgovske komore je obiskala predsednika Coolidgea in mu izrekla svoje "želje", kar bolj naravnost povedano, pomeni zahteve. Razlika med businesskimi interesi in delavstvom je v tem, da prvi vedo, kaj HOČEJO, delavci pa komaj vedo, kaj NOČEJO. Tej razliki je pripisati, da so kapitalistični elementi po svetu kljub ekonomski anarhiji močnejši, kakor pa organizirano delavstvo.

* * *

Med vojno so Nemci potopili angleški parnik Laurentic, na katerem je bilo za trideset milijonov dolarjev zlata. Potopljači so spravili že skoro vse to zlato na površje in tudi nekaj drugih vrednot; na delu so že od leta 1918. Pri tem poslu se poslužujejo najmodernejših pripomočkov, kljub temu je delo počasno. V par momentih je bila ladja potopljena. Vzelo je skoro pet let, da so spravili na površje potopljeno zlato, ladja pa bo ostala v morskih globinah. Predno je bilo tisto zlato izkopano iz rudnikov in pretopljeno, je zahtevalo marsikako srago in tudi nekaj življenj. Treba je bilo veliko naporov, da se ga je dobilo iz notranjosti parnika na površje. Kedaj se bo človek naučil, da bo pazil in delal zase in v prid drugih ljudi tako, kakor pazi in dela za zlato, ki ni niti njegovo?

* * *

Vse velike države tekmujejo z oboroževanjem v zraku. V Ameriki delajo eksperimente z zračnimi poleti od Pacifika do Atlantika in obratno. Neki aeroplan je priplul iz San Francisca v New York v sedemindvajsetih urah. To je šele začetek. Možnosti so, da se bo distanca med tema dvema mestoma zmanjšala na 16 do 20 ur. V pionirskih dnevih te dežele je vzelo mesece, predno je človek dospel iz vzhoda na

zapad. Prihajamo v dobo zračne plovbe. Toda tudi pri razvoju letal odločajo militaristični oziri. Ako ne bi, bi razvoj letal ne bil tako nagen. "Strategični oziri" so slika današnje civilizacije, današnjega družabnega reda in današnjega človeka.

* * *

Ku Klux Klan, organizacija ameriškega fašizma, se nagloma širi. Iz juga je prišla na vzhod in zapad. Tisoči in tisoči silijo vanjo. Ku Klux Klan razpolaga z velikimi finančnimi sredstvi. Med svojimi člani ima kongresnike, senatorje in na stotine "visokih" uradnikov. Klani so kupili tudi eno veliko učilišče v Indijani, znano pod imenom Valparaiso university. Pompozne ceremonije, ki jih uganjajo, se dopadejo masi. Patriotizem in stoođstotni amerikanizem, ki ga naglašajo K. K. K., je olje na ogenj ameriškega džingoizma. Gre se proti "tujcem", kar pomeni tujerodne delavce, proti židom, katoličanom, najbolj pa proti razredno zavednemu delavstvu. Klan je organizacija fanatikov in pustolovcev. Delavstvo jo bo premagalo, ako bo nastopalo trezno in solidarno. Ako ne, se utegne dogoditi nekaj podobnega kakor v Italiji. Tudi če Klan ne izvede "revolucije" in ne proglasi "diktature", je njegov namen terorizirati vse, kar mu ni po volji. In delavsko gibanje mu ni prav nič po volji.

***

Zgodovina socializma v Srbiji.

Spisal Fran Erjavec.

(Konec.)

Poleg vprašanja delavske socialne in varstvene zakonodaje je bilo pa za stranko eno najglavnejših vprašanj njeno stališče do neštevitih zunajpolitičnih problemov, ki so bili za tako eksponirano Srbijo življenjske važnosti. Kraljevina Srbija je združevala do balkanske vojne komaj polovico srbskega naroda, zato so tudi popolnoma razumljive njene aspiracije na ostalo srbsko narodno ozemlje. Tu je pa prišla v navzkrižje z dvema velikima sosednjima državama, z Avstro-ogrsko in Turčijo in bila je tesno navezana na stališče ostalih manjših balkanskih držav. Srbsko vprašanje je bilo torej le del velikega balkanskega vprašanja, ki je tako dolgo pretresalo vso evropsko politiko. Ker je morala biti socialistična stranke seveda le za mirno in sporazumno rešitev tega vprašanja, je iskala pred vsem stikov in sodelovanja z ostalimi balkanskimi socialističnimi strankami in sklicala je o Božiču 1909. konferenco srbske, bolgarske, rumunske, turške, grške, bosenske, hrvaške in slovenske socialno-demokratske stranke, na kateri naj bi se določile osnove in sredstva, s katerimi naj se reši vedno bolj pereče balkansko vprašanje. Na predlog srbske

socialistične stranke se je po dolgih diskuzijah sprejela resolucija, ki ugotavlja, da je evropska diplomacija ustvarila v svrhu kapitalistične eksploatacije na Balkanu nevzdržen položaj in da imajo posamezni balkanski narodi pravico do popolnega gospodarskega in političnega osvobođenja. Nevzdržna je sedanja krivica teritorialna in nacionalna razdrobljenost, zato zahteva organizirani proletarijat poleg popolne demokratične samouprave posameznih narodov federativno balkansko republiko, ki edina bi mogla mirno in uspešno urediti zametane medsebojne interese posameznih narodov.

Stalne in najtesnejše stike je vzdrževala srbska socialno demokratična stranka pred vsem s srbskimi pokrajinami izven Srbije, to je z Vojvodino, Bosno in Hercegovino ter Makedonijo. Tako so imeli vojvodinski Srbi in Banjevci v Novem Sadu poseben "Agitacijski odbor Srba i Bunjevaca socialno-demokrata", ki je bil sicer organski del ogrske socialistične stranke s sedežem v Pešti, a je stal v najtesnejši zvezi tudi z belgrajsko socialistično stranko. Dalje je zanesel gojenec belgrajske socialistične stranke, knjigovez Miča Sokolović, socialistične ideje v Bosno in Hercegovino, organiziral v Sarajevu znameniti generalni štrajk iz l. 1906. in ustanovil več sindikalnih organizacij. Žal, da je Sokolović že kmalu po tem štrajku podlegel jetni, vendar je pa padalo njegovo seme na plodna tla, kajti že l. 1909. je bila osnovana "Socialdemokratska partija Bosne i Hercegovine", ki je stala v stalnih stikih z bratsko belgrajsko stranko. Še z večjo intenzivnostjo je pa podpirala stranka socialistično gibanje v Makedoniji ter duševno in gnotno pomagala skopljanski krajevni socialistični organizaciji pri izdajanju "Socialistične Zore".

Ni treba seveda še posebej poudarjati, da je bila tudi srbska socialistična stranka članica "Internacionalnega socialističnega biroja" ter se udeleževala vseh internacionalnih socialističnih kongresov, kjer so njeni delegati stalno opozarjali na gospodarske in politične prilike na Balkanu ter dosegli, da je tudi internacionalna sprejela že omenjeno resolucijo o rešitvi balkanskega vprašanja. Stranka je uživala kljub svoji številčni šibkosti v internacionali pravi dober glas.

Med možmi, ki so vodili to živahno srbsko socialistično gibanje v tej zadnji dobi, bi bilo omeniti predvsem kragujevškega zdravnika dr. Mihajla Iliča (1855—1905), ki je bil še kot dijak agilen M. Ceničev sodelavec ter je nato dolgo let živel v Rusiji in se udeleževal tamšnjega socialističnega gibanja, poslednja leta je pa preživel v Srbiji in je bil izvoljen kot prvi socialistični poslanec l. 1903. v srbsko narodno skupščino. Eden najdelavnejših organizatorjev je bil tudi mizarški pomočnik Radovan Dragović (1878—1905), rodом Užičan. Dopršil je kot

redov realke in že kot nižješolec pridno prebraval socialistično literaturo ter širil socialistično misel med svojimi součenci. Revščina in želja po delovanju med delavstvom sta ga napotili, da je popustil študije ter se napotil najprej v Zagreb, nato pa v Gradec, kjer se je izučil strojarstva in obenem temeljito proučil socialistične nauke ter socialistično gibanje. L. 1899. je vrnil v Belgrad, kjer je pričel takoj delati kot agitator, organizator in časnikar ter je do hitrega očistil tedanje šibko srbsko socialistično gibanje nemarksističnih primesi. Bil je teoretično temeljito podkovan, tako da je zagrabil vselej takoj za načelno stran vprašanja. V tem pogledu je bil on eden največjih učiteljev nove srbske socialistične stranke.

Duša, središče in prva gonilna sila srbskega socialističnega gibanja v tej zadnji dobi je bil Dimitrije Tucović (1882—1914), ki je padel na prve mesece svetovne vojne pod avstrijsko kroglo. Že kot dijak se je udeleževal z vso intenzivnostjo socialističnega gibanja ter pridno sodeloval pri vseh strankarskih listih, po končanih študijah se je pa popolnoma posvetil socialističnemu gibanju ter neumorno delal prav na vseh poljih in prav v vseh institucijah. Teoretično temeljito podkovan, je bil baš Tucović najbolj poklican, da je ustvaril mlademu gibanju potrebno literaturo, zato si je stekel tudi na tem polju največ zaslug, kajti izdal je celo vrsto temeljitih izvirnih in prevedenih socialističnih del (Bebel, Kautsky, itd.).

Končno bi bilo omeniti še sijajnega žurnalista Dušana Popovića (1884—1918), ki je dolga leta sodeloval pri vseh socialističnih listih, poleg tega pa še izdal več izvirnih in prevedenih socialističnih del in predstavljal močno in važno silo srbskega socialističnega gibanja.

Izmed še živečih mož sta pa igrala pri ustanovitvi in pri poznejšem razvoju srbske socialistične stranke najvažnejšo vlogo dr. Živko Populović in Dragiša Lapčević.

Tako je pokazala torej l. 1903. ustanovljena srbska socialna demokratična stranka vse nagnenosti za žilavo in plodovito življenje. Njene vrste so hitro rastle in s svojim doslednim ter trdnim načelnim delom je zanesla v vse srbsko socialistično življenje nove ideje in smeri ter s tem globoko vplivala na ves novejši srbski politični razvoj. Žal, da je stranko doletela sredi najbruhnejšega razvoja nenadoma balkanska vojna in prekinila njeno delo, naslednja svetovna vojna je pa povsem razpršila njene vrste, ki se niso po vojni vsled velike svetovne krize v socialističnem gibanju doslej še niso mogle zopet združiti in organizirati v enotno bojno falango.

***

Od kapitalistov bi se delavci lahko marsičesa naučili. Tudi vztrajnost v boju je taka reč, ki jo denarni gospodarji prav dobro razumejo, in če bi jih delavci posnemali, bi tudi pogostoma lahko dosegli večje uspehe.

LEONID ANDREJEV:

TEMA.

Poslovenil Jos. Vidmar.

(Nadaljevanje.)

— Zakaj ne. Bili so . . .

Govoril je "bili" — kot živi govore o mrtvih, ali pa kot bi mogel govoriti mrtvec o živem. In pripovedoval je mirno, skoro ravnodušno, s pogrebnimi odmevi v gladko tekočem glasu, kakor stavec, ki pripoveduje otrokom junško pravljico iz davno minulih let. In v temi, ki je brezmejno razmaknila sobne stene, je vstala pred začaranim Ljubinimi očmi majčkena tropica strašno mladih ljudi, brez očeta in matere, brezupno sovražnih i onemu svetu, s katerim se bore, in onemu, za katerega se bore. V svojih sanjah so se preselili v daleko bodočnost, k ljudem — bratom, ki se še niso rodili, in preživljajo svoje kratko življenje kot blede, okrvavele sence, pošasti, s katerimi ljudje straše drug drugega. In njih življenje je brezumno kratko: vsakega izmed njih čakajo vešala ali katorga ali blaznost, drugega se nimajo nadejati: katorga, vešala, blaznost. Tudi ženske so med njimi . . .

Ljuba je dahnila in se privzdignila na kolce:

— Ženske! Kaj praviš, mili?

— Mlade, nežne deklice, skoro otroci, — možko in smelo hodijo po stopinjah mož in ginejo . . .

— Ginejo, Jezus!

Ljuba je zaihtela in se stisnila k njegovi rami.

— Kaj — te je ganilo?

— Nič, nič, mili, kar tako se jokam. Pripoveduj!, Pripoveduj!

In on je pripovedoval dalje. In čudo; led se je pretvarjal v ogenj, v pogrebnih odmevih njegovega poslovilnega govora je zazvenel dekletu z odprtimi, žarečimi se očmi naenkrat evangelij novega, radostnega, mogočnega življenja. Solze so ji hitro prikipevale v oči in so usihale kakor na ognju; uporniško razburjena je žejno poslušala in vsaka težka beseda je kakor kladivo po razbeljenem železu kovala v njej novo, zvonko dušo. Kladivo je padalo enakomerno in vedno bolj zvonka je postajala njena duša, — in naenkrat je v dušljivem smradu zazvenel nov, nepoznan glas — glas človeka:

— Mili! Saj sem jaz tudi ženska!

— No in kaj zato?

— Saj grem tudi jaz lahko k njim.

Molčal je. In naenkrat se ji je zazdel v tem svojem molčanju, v tem, da je bil njihov tovariš in je živel z njimi, — tako poseben in važen, da ji je postalo celo neprijetno ležati tako poleg njega in ga objemati. Odmaknila se

je nekoliko od njega in položila roko nanj, tako da bi kolikor mogoče malo občutil njen dotikljaj. Pozabila je svoje sovraštvo napram dobrim, vse svoje solze in prokletja, dolga leta nepretrgane osamljenosti v greznici; lepota in samozatajevanje njihovega življenja sta jo pokorila in jo razburila, da je zardela in se zasolzila, ko ji je prišla strašna misel, da je mogoče, da je ne bi sprejeli medse.

— Mili! Ali me sprejmejo? Moj Bog, kaj je to? Kaj misliš, kaj misliš, ali me sprejmejo, se jim ne bom gnusila? Ali ne bodo rekli: ti ne smeš, ti si nečista, ti si se prodajala? No, povej!

Molk in odgovor, prinašajoč radost:

— Sprejmejo. Zakaj ne?

— Mili ti moj! Kako so vendar . . .

— Dobri, — je pridejal moški glas, kot da bi postavil topo, okroglo piko.

In z ganljivo zaupnostjo je radostno ponovilo dekle:

— Da. Dobri.

In njen smehljaj je bil tako svetel, da se je zdelo — sama tema se je nasmehnila in nekeke zvezdice so zamigljale — modrikaste majčkene pikice. Neka nova resnica je prihajala v žensko, toda ne strah, marveč radost je nesla s seboj.

In plašni proseči glas:

— Tak pojdiva k njim, mili! Me boš peljal tja, te ne bo sram, da si tako privedel? Saj bodo razumeli, kako si prišel sem. Res — človeka preganjajo, kam naj se dene. Ne samo . . . še v greznico bi človek zlezal pri taki priliki. In jaz . . . in jaz . . . jaz se že potrudim. Kaj vendar molčiš?

Mračno molčanje, v katerem je čuti utripanje dveh src — eno često, hitro, vznemirjeno — in trdi, redki, čudno redki udarci drugega.

— Tebe je sram tako pripeljati?

Mračno, dolgo molčanje in odgovor, od katerega je zavejalo po hladu in neupogljivosti trdega kamna.

— Jaz ne pojdem. Jaz nočem biti dober.

Molk.

— Oni so gospoda, — je nekam čudno in samotno zazvenel njegov glas.

— Kdo? — je gluho vprašalo dekle.

— Oni, prejšnji.

In zopet dolgotrajno molčanje — kakor da je od nekod zgoraj zdrsnila ptica in pada, brezšumno krože po zraku z mehкими krili in nikakor ne more doseči zemlje, da bi se razbila ob njo in pokojno legla. V temi je začuti, kako je Ljuba molče in previdno, da bi se ga kolikor mogoče malo dotaknila, zlezla preko njega in se začela z nečem ukvarjati.

— Kaj delaš?

— Ne maram tako ležati. Oblekle se bom.

Menda se je oblekla in vsedla, kajti stol je lahko zaškripal. In postalo je tako tiho,

kakor da ni nikogar v sobi. Dolgo je bilo tiho in mirni, resni glas je dejal:

— Tam, na mizi, Ljuba, je ostal konjak se mi zdi. Izpij čašico in lezi.

VI.

Popolnoma zdanilo se je že in v hiši je bilo tiho, kakor v vsaki hiši, — ko je prišla policija. Po dolgem ugibanju in omahovanju, bojanju škandala in odgovornosti, — so poslali Markušo s podrobnim, točnim poročilom o čudnem gostu in celo z njegovim revolverjem in rezervnimi naboji na policijski komisarijat. In tam so takoj uganili, kdo je. Že tri dni je policija bledla o njem, ga slutila v svoji bližini; in zanj njegovi sledovi so se izgubili kot nalašč v — ti ulici. Nameravali so celo obhod po vseh javnih hišah, toda nekdo je našel novo, napuščno sled in vse zasledovanje se je okrenilo v isto smer, javno hišo pa so pozabili.

Nemirno je zazvenel telefon in že čez pol ure je molče korakala v jesenskem mrazu ogrumena tolpa stražnikov in detektivov, pobiraje podplati slano po praznih ulicah. Spredaj je šel okrajni pristav, visok, starejši človek, v rokavi, vrečasti uradni suknji. Z vsem telesom je občutil zlokobnost svoje zapuščenosti na javnem mestu. Zeval je, zakrival povešeni nos med posivelimi brkami in mislil s hladno žalostjo, da je bilo treba počakati vojakov, da je brez miselno iti na takega človeka s samimi zaspanimi, nerodnimi stražniki, ki ne znajo streljati. Nekolikokrat se je v mislih že imenoval "rtev dolžnosti" in vsako pot je pri tem zateglo težko zazeval.

Bil je to večno nekoliko pijan, star pristav, pokvarjen od javnih hiš, ki so se nahajale v njegovem okraju in mu plačevale za svoj obstoj težke denarje; in umreti si ni prav nič lelel. Ko so ga danes vzdignili iz postelje, je dolgo prekladal svoj revolver iz ene potne dlani v drugo in je ukazal očistiti svojo bluzo, kakor da se odpravlja na ogled, čeprav se je mudilo. Še prejšen večer so se v komisarijatu med svojimi pomenkovali o njem, o katerem je bledla vsa policija, in pristav ga je s cinizmom staroga, pijanega človeka svoje vrste imenoval junačka, sebe pa staro policijsko vlačugo. In ko so se pomočniki krohotali, jih je resno prepričeval, da so taki junaki potrebni, če ne za drugo, pa vsaj zato, da se jih obeša.

— Obesiš ga — pa je njemu prijetno in tebi. Njemu zato, ker gre naravnost v kraljestvo božje, meni pa zato, ker imam dokaz, da še živijo hrabri ljudje, da še niso izumrli. Kaj se rade, — saj je res!

Sicer se je tudi on smejal pri tem, ker je tak davno pozabil, kaj je resnica v njegovih besedah in kaj laž, ki je obdajala njegovo razmišljanje, pijano življenje kakor tobačni dim. Toda danes — v oktoberskem jutru, ko je šel po hišo

ih ulicah — je jasno občutil, da je včerajšnje govorenje laž in da je "oni" enostavno propalca; in bilo ga je sram včerajšnjih pobalinskih besed.

— Junak! Kako neki! Jezus, ampak če se — je tožil pristav v molitvi: — ampak če se ta lovov le zgane, ga ubijem kakor psa, Jezus!

In zopet je mislil, zakaj se njemu, pristavu — star je že in putika ga muči — še tako hoče živeti? Nenadoma se je domislil: to je zato, ker je slana po cestah. Obrnil se je nazaj in divje kričal:

— Korak! Gredo kakor ovni . . . s . . . s . . .

Pihalo mu je pod suknjo, bluza pa je bila široka in celo telo je plesalo po obleki kakor rumenjak v jajcu — kakor da je naenkrat snujšal. Dlani pa so bile kljub mrazu potne.

(Dalje prihodnjč.)

***

Amsterdamska internacionala dala pogoje ruski federaciji za enotno nastopanje.

Po ruski revoluciji se ni razkosalo samo politično gibanje delavstva, ampak tudi strokovno gibanje, dasi ne v tolikšni meri kakor politično. Četudi pripada moskovski federaciji le malo delavstva iz drugih dežel, je v vseh večjih unijah, pripadajoče k Mednarodni federaciji strokovnih unij, ki ima svoj sedež v Amsterdamu, večja ali manjša skupina, ki simpatizira s politiko Moskve. To je porodilo boje v unijah, ki so v nekaterih deželah dovedli do občutnih razkolov. Posledica: oslABLJENJE delavskih unij in delavskega gibanja sploh. Pridel se je klic za enotno fronto, kateremu se je kmalu pridružila tudi moskovska skupina in ta pozneje sprejela tudi za svoje načelo.

Med zastopniki obeh skupin so se vršile v zadnjem in tem letu razne konference, toda do zedinjenja ni prišlo; pač pa se je napravil deloven dogovor med unijami transportnih delavcev pripadajoče Amsterdamu in ruskimi transportnimi unijami.

Odbori amsterdamske zveze strokovnih unij so imeli meseca avgusta svoje zasedanje, na katerem je bilo pretresano tudi vprašanje enotne fronte. Podali so izjavo, da so za zedinjenje vsega svetovnega delavstva, organizirane v unijah, v eno mednarodno organizacijo. Razkolov ni povzročila amsterdamska internacionala, ampak drugi. Predno pa je resnično zedinjenje mogoče, je treba ustvariti pogoje za združenje. Za te pogoje je navedla amsterdamska internacionala med drugim sledeče:

1. "Sovražna dejanja in napadi, naperjeni proti Mednarodni zvezi strokovnih unij in nji pridruženim organizacijam ter njenim voditeljem morajo prenehati enkrat za vselej.

2. "Rusko delavstvo se mora izreči, kakor

se je delavstvo v drugih deželah, da je voljno boriti se proti vojni kakor tudi proti reakciji v kakršnikoli obliki v njihovi lastni deželi."

Razun teh dveh stavkov vsebuje izjava priznanje, da je enotna fronta delavstva potrebna, da pa jo dosežemo, je treba volje za zedinjenje.

Izjava je pravzaprav naslovljena Vseruski federaciji strokovnih unij, ki je pozvala amsterdamsko internacionalo, naj zavzame kako akcijo v prilog skupnega nastopanja.

***

Delavsko gibanje po svetu.

— Da se socialistično in delavsko časopisje osamosvoji od kapitalističnih časnikarskih agencij, je bil v začetku meseca junija na konferenci v Hamburgu izvoljen odbor, ki ima nalogo izdelati načrt za ustanovitev agencije, katera bo razpošljala socialističnemu in ostalemu delavskemu časopisju po svetu vesti iz delavskega gibanja in druga poročila. V odbor so bili izvoljeni: Van Roesbroek, Nizozemska; H. N. Brailsford in Clifford Allen, Anglija; Braunthal, Avstrija, in Alfringhaus, Nemčija.

— Iz Rige, Latvija, poročajo o naraščajoči reakciji; nacionalisti, organizirani po vzoru italijanskega fašizma, nastopajo s silo proti socialistom. Ob enem so nacionalistični izbruhi naperjeni tudi proti židom. Od kar so bila veleposestva v Latviji razdeljena na male parcele kmetom, so slednji postali najjačja opora nacionalistov, ki izigravajo male kmete proti delavstvu v mestih. 77.000 poljedelcev, ki so bili preje brez svoje zemlje, so dobili po 22 oralov vsaki. Ti sedaj predstavljajo "malo buržvazijo" ali srednji sloj v Latviji. Socialistična stranka v Latviji je dobila pri zadnjih volitvah 242.000 glasov, kar je za tako deželo zelo veliko. Radi gospodarskega poloma v baltičskih deželah je danes v Latviji samo še okoli 60.000 industrijalnih delavcev. Mnogo delavcev je šlo iskati srečo v sovjetsko Rusijo.

— V Italiji gazi delavsko gibanje v vedno večjo krizo. Izključevanja se vrše na vse strani. Konservativni poslanci so bili izključeni iz socialistične stranke, ravno tako G. M. Serrati radi svojih komunističnih aktivnosti. Komunistična stranka je postala mala skupina, pa tudi unije italijanskega delavstva so zelo oslABLJENE radi frakcijskih bojev. Nekaj let izkušenj in fašistični teror bo izučilo italijansko in drugo delavstvo po svetu, da je rešitev in napredek proletariata v zedinjenju in ne v razkolih, v znanju in ne v frazah.

— Nemško komunistično glasilo "Rote Fahne" piše, da so dobili nemški delavci, organizirani v tovarniških sovjetih, 1.000.000 mark v zlatu podpore od moskovske internacionalne strokovnih unij za propagando med nemškim delavstvom. Tako poročajo iz Berlina.

— Mednarodna zveza strokovnih in delavskih unij (Amsterdamska internacionala) je izjavila, da bo tudi v bodoče podpirala program mednarodnega socializma. V svoji izjavi pravi, da se bo borila zoper militarizem, kapitalizem in reakcijo v vseh formah, in za osvoboditev proletariata iz mezdne sužnosti. Delovala bo za mir in je pripravljena sodelovati za te z vsemi delavskimi organizacijami, ki soglasijo s socialističnim programom.

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

DOPISI.

Iz Detroita.

DETROIT, MICH. — Zadnje čase je tukajšnja slovenska naselbina precej narastla vsled dotoka novih naseljencev.

Marsikdo je radoveden, kakšne so tu delavske razmere; to je težko opisati. Kot je vsakemu znano, je Detroit v prvi vrsti mesto avtomobilske industrije, v kateri prednjačijo Fordove delavnice. Mesto je tekom zadnjih let zelo hitro raslo in se še širi.

Glede dela in plač je tako: nekateri ga lahko dobe s primerno plačo; nekateri delajo stalno, drugi ne. Dobiti dobro delo takoj v početku ni lahko, posebno če nisi izučen v kaki stroki. Predno se privadiš mestu in poižveš o vseh krajih, kjer bi utegnil dobiti primerno delo, ti vzame tudi nekaj časa. Temu je pripisati, da se nekateri takoj po prihodu v Detroit ostrašijo ter ga v nekaj dneh zapuste. Drugi, ki prestanejo to "izkušnjo", postanejo stalni naseljenci.

Zelo težko je dobiti v Detroitu stanovanje; to še ni edina težava; druga je, da so stanovanja tudi zelo draga. Kdor je vztrajen, s časoma že najde kaj primerne. Odvisno je precej od človeka samega; ako je energičen, si bo s časoma našel primerno delo in stanovanje, vsaj kadar imamo normalne razmere. V krizah je kajpada druga reč. V splošnem so naši rojaki zadovoljni z delavskimi razmerami tukaj, kajti taki, ki se izselijo od tu, so redki. To ni nikaka reklama za Detroit. Podal sem v par vrsticah le nekaj slike, kakšne so razmere v Detroitu v resnici.

Na društvenem polju se detroitska naselbina dobro giblje. Vršni se tudi kampanja za gradnjo lastnega doma, ki bi služil za kulturne in zborovalne potrebe detroitskih Slovencev.

Socialističen klub št. 114 je ena najaktivnejših slovenskih organizacij v Detroitu. Poleg propagandističnega dela priredi včasih tudi kako zabavo v razvedrilo članstvu in širši publiki.

Kakor vsako leto, priredi klub št. 114 tudi letos veliko vinsko trgatve v nedeljo 16. septembra v Hrvatskem domu na 1331 Kirby Ave. E. Vse naše dosedanje "vinske trgatve" so bile številno obiskane. Znale so celo izven Detroita, kajti tisti, ki so se jih udeležili, jih ne pozabijo kmalo. Tozadevni odbor je marljivo na delu, da bo tudi letošnja trgatve nekaj izrednega.

Ker se je detroitska naselbina povečala, kakor že omenjeno, je potrebno, da delujemo za povečanje članstva našega socialističnega kluba. Politika je za delavca ravno tako važna kakor za farmerja ali kapitalista; veliko važnejša pa je za delavca socialistična organizacija. V socialistični organizaciji se vsposobite za agitatorja; v nji si pomnožite svoje znanje; in obenem jačate organizirano silo zavednega delavstva. Sodrugi, gradimo našo socialistično postojanko!

Kaj več se bomo prijateljsko pogovorili na vinski trgatvi 16. septembra. Torej na svidenje! — R. POTOCHNIK.

Ali veš, koliko naročnikov ima Proletarec v naselbini v kateri živiš? Ali kaj storiš, da se njih število pomnoži?

Konferenca in shod socialističnih klubov v zapadni Pennsylvaniji.

V nedeljo 2. septembra točno ob 10. dopoldne prične zborovati konferenca zastopnikov socialističnih klubov JSZ in zastopnikov društev "Izobraževalne akcije JSZ" v zapadni Pennsylvaniji. Vršila se bo v dvorani društev SNPJ na Bridgeville, Pa. Sklepe, da boste zastopani na tej konferenci. Udeležil se je bo tudi sodrug Frank Zajec, urednik "Proletarca", in sodruginja Frances A. Tauchar, ki ostane nekaj tednov v Pennsylvaniji na agitaciji za Proletarca in JSZ.

Isti dan, to je 2. septembra ob 2. popoldne se vrši v imenovani dvorani velik shod pod avspicij "Konferenca socialističnih klubov JSZ" v zapadni Pennsylvaniji. Govorili bodo John Terčelj, Frances A. Tauchar, Frank Zajec in drugi.

Za udeležence konference bo obed preskrbljen v dvorani.

Tema govora, ki ga bo imel sod. F. Zajec na shodu popoldne, bo, "Zakaj potrebujemo organizatorično kampanjo?"

Zastopnikom, ki se udeležijo konference v Bridgeville, naj služi v sporočilo, da pridejo vlaki iz vseh okoliških krajev v Bridgeville pred deseto uro. Sklepe, da pridete pravočasno.

Prvotno je bilo v načrtu, da se vrši konferenca v nedeljo 2. septembra in shod v ponedeljek (Labor Day) 3. septembra; ker pa imajo razne naše organizacije v ponedeljek svoje priredbe, smo se odločili imeti shod in konferenco isti dan, ker bo tako ustrezno društvom, ki imajo svoje priredbe v ponedeljek že aranžirane. Njih članstvu bo s tem omogočeno priti na shod v polnem številu.

NAPREJ ZA SOCIALISTIČNO STRANKO IN NJO PRIDRUŽENO J. S. Z.!

Soc. klub v Canonsburgu reorganiziran.

CANONSBURG, PA. — V naši naselbini se je vzelo nekaj zavednih delavcev reorganizirati socialistični klub št. 118, JSZ. Izvolili smo začasni odbor, ki je takoj pričel z organizatoričnim delom. Pristopila oziroma je postala aktivnih pri reorganizaciji devnajst članov.

V nedeljo 26. avgusta se je vršila prva redna seja, na kateri je bil izvoljen stalen odbor in storjeni zaključki, ki določajo naše bodoče delo.

Sodrugi in somišljeniki, sedaj ko je naša naselbina zopet postala aktivna pri delu za socializem, agitarajte, da se bo naš socialistični klub jačal, da bo eden med prvimi v akcijah za delavske interese in v boju zoper naše sovražnike.

Vsposobljajmo se za kolektivno delo v socialistični organizaciji; učimo se, da bomo socializem poznali tako kakor ga je treba poznati. Širjenje socialistični misli odvisi od sposobnih agitatorjev. Potrudimo se, da postanemo resnični agitatorji in da bomo člani socialistične stranke z dušo in srcem, ne samo na papirju. — Član kluba št. 118, JSZ.

Socialistična propaganda — delo agitatorjev in soc. časopisja.

HERMINIE, PA. — Prostor v Proletarcu je omejen z opisovanjem agitatoričnega dela v naselbinah. Vendar je potrebno, da se oglasimo vsaj na vsakih par let, da javnost izve, ali spimo ali delamo. Ako smo značilno zadnje, služi drugim krajem v pogum; ako pa ne, naj delavstvo ve, kako smo "napredni".

Ako ni v tem ali onem kraju opaziti napredka, je treba vprašati, zakaj ga ni? In vselej bomo dobili kak odgovor. Ljudi ni, ki bi agitirali, nikogar ni, ki bi razširil socialistične liste. Res je, da je tudi agitatorjem težko doseči vse ljudi enega kraja. Dokler so nam bolj prihajali skupaj na priredbe, je bila agitacija lažja. V mnogih naselbinah imamo narodne domove, ki služijo za zbirališča. Toda dobe se že naselbine, v katerih postajajo ti domovi bolj in bolj zapušteni. Dežela je suha in temu je pripisati, da domovi vsaj v nekaterih krajih niso več tako "potrebni", ker pa se domovi niso gradili za miši in podgane, bi bilo umestno, da bi se nekoliko poglobili v resolucijo o kulturnem delu med našim delavstvom v Ameriki, ki je bila sprejeta na IV. zboru JSZ. meseca maja v Chicago.

Za navadne veselice se naša publika ne zanima več toliko. Eni postavljamo priletne, mladine ni iz vsakega kraja, tu rojena mladina pa se ravna kakor vedno tovaršije. Ne rečem, da so razmere v tem oziru vseh naselbinah enake; ampak v mnogih so. Ker torej v takih krajih ne more več toliko misliti na navadne veselice, je dobro, da pretresamo pomen in važnost kulturnega dela. Omenjena resolucija nam daje jasno podlago za začetek. Tu pa se seveda prične nova težava. Pojavi se vprašanje: ali imamo dovolj sposobnih ljudi?

Iz bivše Avstrije smo prišli v Ameriko. Malokateri je prinesel s sabo kaj več izobrazbe. Vse, kar so nam tam učili v ljudskih šolah, je bilo bolj za silo. Najbolj važnosti se je polagalo na veronauk, ki v praksi ni življenju ne pomeni nikako znanje.

Stara, danes skoro pozabljena monarhija, ni gledala na povzdigo vzgojo med masami svojega prebivalstva. Nji ni bilo za negovanje kulturnega dela. Mase niso vedele, kaj je kultura. Priprosti ljudje so se pomenkovali le o vojski, o prestolonasledniku, o tujih, davkih, novih mašah in podobne stvari. Znanja nam nismo prinesli s seboj.

Vpoštevač vse to pridemo do zaključka, da smo na polju izobraževalnega dela v tej deželi precej veliko izgubili, in to z našo lastno močjo! Vendar pa ne še izgubili. Na polju dramatike vladajo med nami velike neznanjivosti; predavanja v naših naselbinah so redka; učilišč nimamo nikakih. Tu rojena mladina se odraja starišem in njihovim rojakom, ker se jo ne nauči, da bi jih razumela in zadnji se ne trudijo, da bi jo odraščali v svoji sredi in jo napravili za sodelavce na polju vzgojevalnega dela in razrednega boja. So tudi kakaj izjeme. Mnogo je odvisno od starišev, mnogo tudi od aktivnosti naših organizacij v naselbini.

Naselbine, ki imajo narodne domove, jih morajo razviti. Poleg veselice je treba misliti na kulturne priredbe. Mi potrebujemo več znanja, naša mladina pa. Narodni domovi, kjer jih imajo, naj bodo sreščali kulturnega dela in socialističnih aktivnosti. Le na ta način bo vedela naša mladina, da žrtve, ki so jih imeli pri gradnjah domov roditelji, niso bile za-

V krajih, kjer so Slovenci prešibki za aranžiranje svojih kulturnih priredb, naj se prireja kaj splošnega. Naprimer, predavanja v angleščini, vzgojevalne kinoslike itd.

Vse to je v zvezi z delom in agitacijo, ki je druga beseda za težko delo. Brez tega ni nič. Kjer spe, spe, kjer ne delajo, nimajo ničesar pokazati, razum na kak dopis v tem ali onem listu, v katerem kak dopisnik hvali napredek svoje naselbine. Ampak tisto ni napredek.

Enako, kakor na kulturno vzgojevalnem polju, je treba agitacije na politično vzgojevalnem polju. Brez agitacije, brez politične vzgoje delavstva ne bi imeli nikakega delavskega gibanja. Ako ne bi bilo klubov JSZ., ne bi imeli socialistične organizacije in tudi na polju podpornih organizacij bi bilo marsikaj drugače kakor je. Skupina delavcev, organizirana v Jugoslovanski socialistični zvezi, je orala ledino, sejala seme vzgoje, kazala pot iz klerikalnih podpornih organizacij v napredne jednote, vodila naše delavstvo v stavekah in dosegla, da se slovensko delavstvo ponaša kot eno prvih v razredni zavednosti.

V financiranje naših kampanj potrebujemo sredstva. Sodrugi v nekaterih krajih prirejajo veselice, da si dobe sredstev za agitacijo; tudi mi smo jih priredili par, gmotnega uspeha pa z njimi nismo dosegli. Godba stane, istotake druge reči, ljudje pa se pri nas ne brigajo več toliko za navadne zabave. Sklenil sem torej da obiščem ljudi na domovih, kjer je tudi boljše prilika za pojasnjevanje. Obiskal sem približno sto družin raznih narodnosti. Žrtvoval sem po par ur vsak večer skozi mesec dni in rezultat je bil kakor sledi:

Nabrano za zgraditev "The House of Debs" ..	§ 39.00
Za organizacijsko kampanjo soc. stranke	36.00
V fond propagande za priznanje sov. Rusije ..	25.50
Za pokritje stroškov kampanje v boju za svobodo govora v Pa.	15.00
Agitacijski fond soc. organizacije v Westmoreland County	16.50
Skupaj nabrano	\$132.00

Naselbina šteje 3.000 prebivalcev. Polovica jih stanuje v "kempi" in so sedaj še nedosegljivi. Iz tega je razvidno, da smo se odzvali več kot stoddostno v kampanjski fond soc. stranke, v katerega smo prispevali \$36. Ta fond je določen po strankini eksekutivi na \$40.000, sodrug Debs pa želi, da bi znašal vsaj \$100.000. Ako bi se vsi kraji proporcno odzvali s prispevki, bi prišlo na našo naselbino samo \$3.

Ljudje so pripravljene pomagati in tudi pomagajo, ako je kdo ki — agitira. Vidite, da so agitatorji potrebni?! Kaj, ko bi jih nič ne imeli? Kako bo izgledala človeška družba?

Tudi nekaj shodov smo imeli. Na prvem je govorila dne 24. julija sodruginja Ester Friedman iz New Yorka. Govorila je na prostem. Vreme je bilo za tak shod zelo neugodno, ker je deževalo, vendar je množica naraščala, tako da je bila cesta polna ljudi. Sodruginja Friedman je govorila tri četrt ure. Govorila bi bila dalj, da jo niso motili pol pijani razgrajaci, ki so prišli s fordovimi avtomobili in delali z rogovi tak vrišč, da so nadglušili glas govornice. Skušal sem jih pregovoriti z lepa naj prenehajo s tuljenjem, ampak zaman. Zdelo se mi je, da je vsa stvar preračunano izvedena, zato sem izrekel na naslov tistih, o katerih sem smatral da so odgovorni za ta prizor, nekaj prav ostrih v obsodbo. Prodali pa smo nekaj literature. Ko-

lekta je prinesla samo \$5.70. Sodruginja Friedman je prenočevala pri nas. Naslednji dan je govorila v Irwinu, kamor sem jo spremljal. Tam jo ni nihče motil; govorila je dve uri; shod se je vršil na prostem. Stavljena so ji bila razna vprašanja, na katera je odgovarjala v zadovoljstvo prizadetih.

Soprog sodruginje Ester Friedmanove je po poklicu zdravnik; imata dva otroka; sin je star 21 let. Izdelal je srednje šole in kolegij. Izučen je za računskega veččaka. Hčerka je učiteljica. Stariši sodruginje Friedman so bili rojeni na Ogrskem, ona pa v New Yorku. Višješolske izobrazbe nima; izdelala je samo osemrazredno ljudsko šolo. Radi siromaštva ni mogla pohajati v višje šole. Toda bila je vztrajna in je študirala z lastnimi močmi po težkem delu ob večerih. Na agitaciji kot govornica za soc. stranko je že štiri leta, ves čas na potovanju, poprej pa je vršila agitatorično delo v New Yorku.

Drugi shod smo imeli, kakor nam je bil oferiran iz urada soc. stranke v Pa., dne 19. avgusta. Govoril je tajnik soc. stranke v Pa., Birch Wilson, istotako na prostem. Udeležba je bila slaba, samo nekaj nad petdeset oseb, večinoma mladi ameriški fantje, katerim je socialistična propaganda in vzgoja pravzaprav najbolj potrebna. Shod torej ni bil zamanj; prodalo se je tudi nekaj brošur, iz katerih se bo tukajšnja mladina lahko nekaj naučila o socializmu. Tega shoda ni nihče motil, ker se ni nobeden mogel izgovarjati, da udeleženci shoda ovirajo promet.

Predmet govora je bil, "kdo naj lastuje proizvajalno in distributivna sredstva?" Tolmačil je, kako lahko bi postala javna bogastva ljudska last. Naši predniki so vojevali krvave boje, da so pridobili za nas volilno pravico. Sedaj, ko jo imamo, se jo moramo naučiti rabiti sebi v prid. Pripovedoval je o uporih v preteklosti, ko se je mnogokrat šlo edino za pridobitev navadnih državl. pravic. Naglašal je, skozi kakšne boje je šel proletarijat Anglije in kolikšna je danes njegova moč. Delavstvo Velike Britanije je postalo sila, ki bo v doglednem času prevzela vladno ne samo Anglije ampak vseh nji pridruženih dežel. 250.000.000 ljudi v raznih deželah se je že izreklo za socializacijo produktivnih in distributivnih sredstev. Socialistična ideja, pred nekaj desetletji broječa tako malo pristašev, ima danes za seboj že par stotin milijonov ljudi. To je kolosalen napredek. Ako bi socializem ne bil potreba časa, ako ne bi zakoni evolucije tirali iz kapitalizma v socializem, ne bi imel tako ogromnega gibanja.

Birch Wilson in njegova soproga prirejata shode in predavanja po raznih krajih Pennsylvanije, kjer obstoje socialistične organizacije. Priporočljivo bi bilo, da bi naši rojaki aranžirali socialistične shode tudi po krajih, kjer še nimajo socialističnih klubov. Brez agitacije ne pridemo nikamor. V vsaki neorganizirani naselbini bi se moral zavzeti vsaj eden za socialistične aktivnosti in vršiti agitacijo magari sam, dokler ne pridobi nekaj pristašev.

Volilec v okraju Westmoreland naj služi v ravnanje, da ima socialistična stranka popolno listo kandidatov razun enega sodnika; za to mesto ni bilo v organizaciji kvalificirane osebe. To priliko misli izrabiti Curtis Cregg in bo kandidiral na socialistični in demokratski listi za sodnika (Court of Common Pleas). Kot kandidat v isti urad je propadel pred par leti na korist sodniku Witeju. Ker je prebivalstvo tega okraja naraslo, je opravičeno še do enega sodnika, skupaj štiri. Pri zadnjih volitvah so se nekateri jezili, da so

bili socialisti krivi za poraz Cregga. Sedaj ne bodo imeli prilike jeziti se nad socialiste. Kdor bo glasoval *straight* na socialistični listi, bo glasoval tudi za Cregga. Kdor tega noče, mora napraviti križ pri vseh kandidatih na socialistični listi razun poleg Creggovim imena.

Kakšni uradniki bodo nadomeščeni pri prihodnjih volitvah v Herminie in okolici sedaj še ne vem, me tudi zanima, ker nimamo toliko naših registriranih volilcev, da bi zamogli zavzeti kako akcijo v tem letu. *Register assessor* ne gre več po hišah, kar bi po mnenju nekaterih politikov imel storiti, naznanjeno je tudi ni, kedaj je na pristojnem mestu za registrirane volilcev. Pri nominacijskih volitvah bodo le glasovale starih strank. Volilci se bodo morali bolj zanimati, ako hočejo, da ne bodo zaostajali za volilci drugih krajev. Več življenja, prijatelji, pa bo šlo. Vaš glas šteje na dan volitev ravno toliko kakor Morganov ali Rockefellerjev. Čemu ne izrabite vaše moči zase? Čemu siliti v stranke svojih razrednih nasprotnikov, kakaj podpirati sužnost?

ANTON ZORNIK.

Uredništvu "Del. Slovenije".

SHEBOYGAN, WIS. — V izdaji vašega lista "D. S." z dne 16. avgusta sem čital "Odrpito pismo", ki seče se na socialistični klub v Sheboyganu, oziroma na vodstvo slov. sek. soc. stranke.

Kot tajnik kluba 235 v Sheboyganu sporočam, da bo dana stvar prihodnji klubovi seji v pretres.

Ako se bo članstvu sploh dozdevalo vredno Vas odgovarjati na Vaš dopis — kar pa jaz dvomim — boste dobili popoln odgovor v našem uradnem listu.

LEO MILOSTNIK,

tajnik soc. kluba v Sheboyganu, Wis.

Mojim sodrugom in somišljenikom.

S prvim septembrom t. l. poteče rok mojega poslovanja kot gl. tajnik Jugoslovanske socialistične zveze. Na moje mesto pride sodrug Charles Pogorelec, našim sodrugom poznat kot upravnik "Proletarca" in kot tak agilen socialističen agitator. Ker se je sodrug Pogorelec svojo aktivnostjo že sam predstavil naši socialistični in delavski javnosti, ga eksekutivi J. S. Z. kakor vam torej ni treba predstavljati.

Moja iskrena želja je, da gredo naši klubi in somišljeniki v raznih naprednih podpornih društvih novemu gl. tajniku J. S. Z. na roke, ga podpirajo pri vseh njegovih akcijah in tako pomagajo na vsi črti organizaciji, ki zastopa njihove interese. Na njegov naslov naj se pošlje v naprej članarina, prispevki na razne apele in sploh vse zadeve, ki spadajo v področje J. S. Z. Naslovite: CHARLES POGORELEC, 3639 W. 26th Street, Chicago, Ill.

Zahvaljujoč se vsem somišljenikom, ki so se za časa mojega tajništva odzivali na apele J. S. Z. in z znanim klicem: Naprej, sodrug, za našo stvar! ostajam vaš

FRANK PETRICH, bivši tajnik J. S. Z. Chicago, Ill., 30. avgusta 1923.

Agitacija za razširjenje "Proletarca".

Število naročnin poslanih do 25. avg. v tekmih za razširjenje "Proletarca".

	Stevilo naroč.	Celoletne naroč.
kl. klub št. 1, Chicago, Ill.	145	121½
kl. klub št. 27, Cleveland, O.	114	90
Anton Žagar, Sheboygan Wis.	93	75
Fr. Sprohar, Purgslove, W. Va.	28	25
Fr. Kokelj, Penna.	35	23¼
Ant. Bartol, Reynoldsville, W. Va.	27	17
Jack Kotar, Warren, O.	24	15½
kl. klub št. 47, Springfield, Ill.	19	14
Anton Zornik, Herminie, Pa.	17	13¼
Ant. Gorsich, Renton, Pa.	14	13
Ant. Butya, Moon Run, Pa.	12	12
Ant. Ban, Pittsburgh, Pa.	12	12
Ant. Bertl, Harwick, Pa.	17	11¼
F. J. Lazar, Homer City, Pa.	12	11
Ant. Terčelj, Hendersonville, Pa.	11	11
Frank Ravnikar, Lorain, O.	19	10¾
Ant. Mertz, Buhl, Minn.	12	9¼
Joseph Ule, Chisholm, Minn.	10	9¼
Ant. Krasna, Conemaugh, Pa.	13	9
Joseph Korsich, Carlinville, Ill.	9	9
Ant. Selak, Star City, W. Va.	12	8½
Ant. Bukovec, Johnstown, Pa.	9	8½
Frank Lovvik, Cleveland, O.	9	7½
Anton Laharnar, Delmont, Pa.	12	6¾
Anton Pečnik, Barberton, O.	7	6¼
Ant. Potočnik, Detroit, Mich.	6	5
Anton Mravlje, Clinton, Ind.	8	4
Joseph Sterle, Chisholm, Minn.	6	3½
Frank Klun, Chisholm, Minn.	4	3½
Jack Strell, Hollsopple, Pa.	5	2½
Joseph Kocjan, Brooklyn, N. Y.	4	2½
Ant. Sterle, Dunlo, Pa.	3	2½
Ant. Zupancich, Lowsville, W. Va.	2	2½
Ant. Les, Spangler, Pa.	2	2
Anton Grden, Glencoe, O.	2	2
Ant. Kasin, Girard, O.	2	2
Ant. Kaucich, Avella, Pa.	3	2
Frank Mershak, La Salle, Ill.	3	2
Ant. Divjak, Mulbery, Kans.	1	½
Skupaj	739	581¾

(Klub št. 1 — Chas. Pogorelec 56 — 47½; Fran. A. Tauchar, 34—25; Frank Benchina, 27—24½; Ant. Owen, 10—8½; F. Z., 8—7; Frank Florjancich, 4; John Vogrich, 1—½.)

(Klub št. 27. — John Krebelj, 60—47½; L. Gogol, 26—23½; Aug. Komar, 16—12½; John Volk, 4—3; Jos. Volk, 3—2; John Bradač, 3—2; Vin. Jurman, 1; Fr. Mulej, 1—1.)

(Klub št. 47. — Jos. Ovca, 12—9½; Jos. Shum, 4—3. Opomba: Druga številka v seznamu znači celoletne naročnine.)

Ako ne bi imeli "Proletarca", ali bi bil kateri slovenski list v tej deželi, ki bi navajal delavstvo v socialistično organizacijo in agitiral za socialistično stranko? Ali se vam ne zdi, da je Proletarec vreden vaše podpore, in bi mogli tudi vi agitirati, da se ga razširi?

Delavstvu v zapadni Pennsylvaniji.

V nedeljo 2. septembra ob 10. dopoldne se bo vršila v dvorani članov SNPJ. na Bridgeville, Pa., konferenca zastopnikov klubov JSZ. in zastopnikov društev "Izobraževalne akcije JSZ." v zapadni Pennsylvaniji. Te konference se udeležita tudi Frank Zajec, urednik "Proletarca," in Frančes A. Tauchar, ki ostane nekaj tednov v Pennsylvaniji na agitaciji za Proletarca in JSZ.

Isto nedeljo, to je dne 2. septembra ob 2. popoldne se bo vršil v imenovani dvorani velik shod pod avspicijo "Konference socialističnih klubov JSZ. v zapadni Pennsylvaniji". Govorili bodo John Terčelj, Frances A. Tauchar, Frank Zajec in drugi.

Tema govorov bo: "Čemu potrebujemo organizatorično kampanjo?"

Delavci v okolici Bridgeville, pridite na shod v čim večjem številu. Klubi naj pazijo, da bodo gotovo zastopani na konferenci.

AGITATORJI NA DELU.

Naročnin na "Proletarca" so poslali (izven kon-
testa):

Jack Kunstelj, Ely, Minn.	2
L. K., Penna.	2
J. Grile, Cleveland, O.	1
John Pirih, Slovian, Pa.	1
Louis Britz, Lawrence, Pa.	1
Geo Kristell, Acosta, Pa.	1

LISTU V PODORO.

CANONSBURG, PA.: John Žužek	\$ 1.00
BARBERTON, O.: John Volk	1.00
E. PALESTINE, O.: Fr. Kavčič, 25c; Ant. Krmelj, 25c; Fr. Hostnik, 25c; Ant. Drešar, 25c; Jos. Oblak, 25; Jack Kotar, 25c; skupaj	1.50
CHICAGO, ILL.: Anton Medved	1.00
CICERO, ILL.: Ant. Biton	25

Skupaj	\$ 4.75
Prejšnji izkaz	262.73
Skupaj	\$267.48

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Canonsburg, Pa. — Vaše naznanilo prejeli prepoznano za priobčitev v zadnji izdaji.

Klubom JSZ. — Pošiljajte naznanila o sejah in priredbah najpozneje do pondeljka opoldne, ako želite, da bodo priobčena v izdaji istega tedna. Najboljše pa je, da ne odlašajte z odpošiljanjem naznanil, pač pa jih naslovite na naš kakor hitro mogoče.

SLOVENSKEMU DELAVSTVU V HERMINIE, PA.

Socialistični klub št. 69, JSZ., zboruje vsako tretjo nedeljo v mesecu ob 6. popoldne v dvorani društva Prostomisleci, št. 87, SNPJ. — Rojaki, pristopajte v naše vrste! — Anton Zornik, Box 202, Herminie, Pa.

Ameriško delavsko gibanje.

— Seja Čikaške delavske federacije je sprejela resolucijo, s katero se izreka za ustanovitev ameriške delavske stranke na federativni podlagi. Delegatje čikaške delavske federacije bodo morali delovati v smislu sprejete resolucije za ustanovitev splošne delavske stranke na bodoči konvenciji Illinoiske delavske federacije in Ameriške delavske federacije. Resolucija, kakor je bila prvotno predložena, je določala, da naj se deluje za ustanovitev stranke, kateri bodo pripadale lahko vse unije in delavske politične skupine. Sprejeta je bila s spremenjenim besedilom, ki določa, naj se dovoli pristop tistim strankam in unijam, ki delujejo v smislu ameriškega delavskega gibanja. Prvotno besedilo so predložili komunisti. Pristaši farmerske-delavske stranke so ga spremenili v toliko, da se komunističnim skupinam zabrani pristop v delavsko stranko, kadar se ustanovi.

— Na delavski dan (Labor Day) 2. in 3. septembra se bodo vršili v raznih krajih Amerike delavski shodi. Socialistična stranka v Chicagi ga priredi 2. septembra v parku Riverview. Glavni govornik bo E. V. Debs. — Konservativnejše unije so povabile za govornike na omenjena dneva razne progresivne senatorje in delavske politike minnesotske farmerske-delavske stranke ter vodilne osebe progresivnega krila republikanske stranke. Slovensko socialistično delavstvo v Pennsylvaniji bo imelo velik shod 2. sept. na Bridgeville.

— Zveza unij v Toledo, O., kateri je pridružena tudi socialistična organizacija, deluje za enoten nastop pri prihodnjih občinskih volitvah. Kapitalističnim politikom se ni posrečilo razrediti enotne delavske vrste.

— Socialisti v New Jersey so se zavzeli za preganjane člane I. W. W. v Hobokenu, katerim je džingoistična drhal razbila urad ter pretepala člane I. W. W. Socialistična stranka v Hudson County, N. J., je sprejela resolucijo s katero zahteva, naj oblasti nemudoma uvedejo preiskavo in kaznujejo prireditelje napada.

— Bivši sodnik Landis, ki je s takim veseljem rekal drastične odsodbe proti socialistim, se je enkrat razkačil. Govoril je pred člani Ameriške lege v Mason City, Iowa. Napadel je minneapoliski mestni svet, ker je sklenil prirediti banket v počastitev študentu J. O. Bentallu, ki je bil pred kratkim izpuščen iz ječe, v katero je bil obsojen radi svojih protivojakih aktivnosti. Bentall je bil svojočasno tajnik soc. stranke v Minnesoti, kjer je bil enkrat tudi kandidat za ravnarja na socialistični listi. Radi mnogih protih je minneapoliski mestni svet pozneje z 18. proti njegovim preklical svoje vabilo. Landis, glavar "baseballa", je v omenjenem govoru dejal, da je socialistična stranka izdajalska, s katero se ne bi smel družiti noben Amerikanec, ki ljubi svojo domovino.

— Kandidati ameriške delavske stranke v New Yorku bodo označeni na glasovnici pod rubriko socialistične stranke. V Ameriški delavski stranki (Newyorški) so združene socialistična stranka, farmerska delavska stranka in unije. V nji prevladujejo socialisti, od katerih je prišla iniciativa za ustanovitev te stranke.

— Newyorška organizacija Workers' Party je dobila nekaj ljudi, ki so razposlali apel za ustanovitev federativne farmerske-delavske stranke, ki je bila ustanovljena dne 3. julija v Chicagi. Vabilo so poslali tudi ameriški delavski stranki in s tem indirektno socialistični stranki, ki je bilo na seji ameriške delavske stranke odklonjeno z motivacijo, da ima delavstvo v New Yorku priliko združiti svoje sile v delavski stranki (Labor Party), ki je federativna organizacija. Enako komunističnim strujam je zabranjen pristop, kakor hitro prenehajo z razdiralno taktiko, bodo gnete v federacijo.

***

Bili so časi, ko se je v tej deželi slovesno oznanilo, da se je Amerika osvobodila z lastno močjo, in se pravi, da je izvedla revolucijo. Ampak danes se to ne sme več pripovedovati in kdor govori o revoluciji, se ga vtakne v ječo ali deportira.

***

RAZPIS SLUŽBE.

Radi izvolitve sodruga Chas. Pogorelca za tajnika JSZ. se potrebuje v uradu Proletarca novo pisarniško moč. Prosilec za to službo mora biti več slovenščine v govoru in pisavi, znači mora angleško, pisati na pisalni stroj in razmeti knjigovodstvo. Za to službo se imajo prvo prigrasiti samo člani J. S. Z. Pošljite ponudbe na naslov: "Proletarec", 3639 W. 26th St.

ZAHVALA.

Vsem prijateljem in znancem, ki so nama ob tragični smrti naše male ljubljene hčerke Zore rekli sožalje, prisrčna hvala.

Iskrena hvala tudi vsem darovalcem vnos in rož, kot pevskemu zboru "Lira", gđ. Tich, srbini Behensky, gđ. Margi Olip, družini Alesh Zorini stari mami družini Šifrar, gđ. Zupan itd.

JOŠKO in MIMI OVEN,
Chicago, Ill.

V nedeljo 2. septembra popoldne

se vrši

v parku Riverview v Chicagi

VELIK PIKNIK

SOCIALISTIČNE STRANKE,

na katerem bo govoril med drugim sodrug

EUGENE V. DEBS,

predsednik eksekutivne soc. stranke.

Vstopnice se dobe v uradu Proletarca, v uradu okrajne organizacije in pri članih in članicah stranke.

Agitirajte, da bo udeležba na tem pikniku štela na tisoče.

Nauk, ki se naj ga naučimo.

"Ženske, ki se trudijo napraviti osebno dopadljive, v glavo večji pridobitek za deželo, kot pa one, ki pomarjajo svoje telo," je rekel profesor Wimmer na Columbia učilišču v New Yorku, ne dolgo tega v svojem govoru. Radi tega vidimo, da so se v vseh dobah veljavne zgodovine ženske posluževale lepoticij, namer v Egiptu pred 3.250 leti, v Rimu pred 1.900 leti, itd. Mi vam lahko priporočamo Trinerjev Hand Cream za obraz in roke in La Triner Combination Compact Face Powder in Rouge v krasnih kovinastih posodah z zrcalom (v vseh barvah). — Ampak vsaka ženska mora pomniti da je podlaga krasne polti v dobri stanju želodca. Kedar vam Trinerjevo zdravilno praško vino čisti čreva in jih drži čista, bo tudi vaša polt postajala boljša in boljša, ker ne boste trpeli vsled preobolov, slabega spanca, nervoznosti in sličnih znakov želodčnega nereda. Vaš lekarnar ali trgovec pripravili ima v zalogi vse Trinerjeve preparacije in zdravila. Če jih pa tam ne morete dobiti, potem pišite prijateljice na Jos. Triner Company, 1333 s. Ashland St., Chicago, Ill.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114 JSZ., se bodo vsako četrto nedeljo v mesecu v Hrvatskem Domu, 28-31 Kirby Ave., ob 9. uri dopoldne. — Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Sodelujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — *Organizator.*

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27. se vrše vsako drugo nedeljo v mesecu ob 9:30 dopoldne. v klubovih prostorih v Slov. nar. domu. Dolžnost vsakega sodruga je, da redno prihaja k sejam. — Tiste, ki simpatizirajo s socialističnim gibanjem, pa še niso pri sestranki, vabimo, naj pristopijo v naš klub in tako pomagajo pri delu za osvoboditev proletariata. Prva naloga delavca je, da postane razredno zaveden. Pri tem pa vpoaštevajmo geslo: "V organizaciji je moč."

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot regalij, prekoramnic, znakov, kap, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepih svilenih zastav, bodisi slovenskih, hrvatskih ali ameriških, po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih instrumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUMBIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter hrvatskih rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošiljam v vse kraje Združenih držav. Za obilna naročila se toplotno priporočam.

Prečitajte naš cenik knjig,

priobčen v tej izdaji. Velika izbira novih knjig, katere smo prejeli pred nekaj dnevi iz Slovenije.

Največja zaloga boljših književnih del.

NAZNANILO.

Kotjakom v Johnstownu in okolici naznanjam, da sem odprl svojo krojačnico. Izdelujem na to stroko spadajoča dela, po najnovejšem kroju. Delo je najceneje. Za obilen obisk se uperem.

PETER KOBAL, krojač,

401 Somerset St.,
Johnstown, Pa.

ŠTEDLJIVI LJUDJE

vlagajo redno in investirajo razumno v

KASPAR STATE BANKI

največji jugoslovanski banki v Zed. državah

1900 Blue Island Avenue
in vogal 19. ceste.

CHICAGO,

ILLINOIS.

Kapital in prebitek

\$ 1,250,000.00

Pod vladnim in državnim nadzorstvom in Chicago Clearing House Ass'n.

Prodajamo parobrodne listke za vse prekomorske črte v Jugoslavijo in nazaj. Izdelujemo svedočbe (affidavits) za naseljence ter pošiljamo denar v staro domovino najhitreje in najceneje.

CENIK KJIG.

Nadaljevanje z 2. strani.

ZNANSTVENE RAZPRAVE, POLITIČNI IN GOSPODARSKO SOCIALNI SPISI, UČNE IN DRUGE KNJIGE IN BROŠURE	ZBIRKA RUDARSKIH IN FIZIČNIH IZRAZOV, (J. Bezlaj)	30	GOOSE-STEP, (Upton Sinclair), študija ameriškega visokopolestva nad katerim imajo kontrolo privatni interesi, vezana	12
ALI JE RELIGIJA PRENEHALA FUNKCIONIRATI? Debatata	ZDRAVJE, zdravstvena revija za pouk o zdravstvu in zdravljenju, letnik 1921, broširana \$1., trdo vezana	1.50	IMPERIAL WASHINGTON, (R. F. Pettigrew), knjiga, ki opisuje prehodno dobo iz demokracije v denarni imperializem v Zd. državah, 441 strani, trda vezba	12
ANGLESKO-SLOVENSKI BESEDNJAK. (Dr. J. F. Kera)	ZDRAVJE, jan., feb., marc, april in maja izdaja letnika 1922, vsaka po	.10	JUNGLE, (Upton Sinclair) povest iz čičaških klavnic	12
DEMOKRATIZEM IN ZENSTVO. (Alojzija Štebi)	ZGODOVINA SOCIALIZMA V SRBLJI (Fran Erjavec)	.25	KARL MARX, biographical memoirs, (Wilhelm Liebknecht), vezana	8
GOSPODARSKA GEOGRAFIJA, (Dr. V. Šarabon), vezana	ZGODOVINA SRBOV, HRVATOV IN SLOVENCEV, (Ant. Melik) trije zvezki, broširani, I. zv. 85c; II. zv. 75c; III. zv. 65c. Vsi trije zvezki 541 str. 2.25	2.25	KING COAL, (Upton Sinclair) povest iz zadnjega štrajka (1913) coloradskih premogarjev, trda vezba	12
KATOLISKA CERKEV IN SOCIALIZEM			LAW OF BIOGENESIS, (J. Howard Moore), vezana	8
KDO UNICUJE PROIZVAJALNJE V MALEM			LIFE AND DEATH, (Dr. E. Teichmann), vezana	8
KOMUNISTIČNI MANIFEST, (Karl Marks in Friderik Engels)			OUTLINE OF HISTORY, (H. G. Wells), vezana, 1171 strani	12
KRATKA SRBSKA GRAMATIKA, (Dr. Josip Menece)			PHYSICIAN IN THE HOUSE, (J. H. Greer, D. D.) Demati zdravnik, vezana	12
KRATKA ZGODOVINA SLOVENCEV, HRVATOV IN SRBOV, (Matija Pirc)			REPUBLIC OF PLATO, vezana	12
O KONSUMNIH DRUŠTVIH			RIGHT TO BE LAZY, (Paul Lafargue), vezana	8
O KULTURNEM POMENU SLOVENSKE REFORMACIJE, (Dr. I. Prijatelj), broširana			ROBERTS RULES OF ORDER, vezana	12
POGLED V NOVI SVET			SAVAGE SURVIVALS, (J. Howard Moore), vezana	12
POLITIČNO ŽIVLJENJE SLOVENCEV, od 4. jan. 1797, do 6. jan. 1919 leta, (Dr. Dragotina Lončar), vezana			SCIENCE AND REVOLUTION, Ernest Unterman, vezana	8
PSIHICNE MOTNJE NA ALKOHOLSKI PODLAGI. (Ivan Robida, vezana			SOCIAL REVOLUTION, (Karl Kautsky), vezana	8
RAZVOJ SOCIALIZMA od utopije do znanosti, (Friderik Engels, prevel M. Zagar)			STUGGLE BETWEEN SCIENCE AND SUPERSTITION, (A. M. Lewis), vezana	8
REFORMACIJA IN SOC. BOJI SLOV. KMETOV, (Abditus) broširana			THEY CALL ME CARPENTER, (Upton Sinclair), trda vezba	12
SLOVENSKO-ANGLESKA SLOVNICA, izdala SNPJ., 364 strani, vezana v platno			THE CRY FOR JUSTICE, (Upton Sinclair) vezana	12
SMERNICE NOVEGA ŽIVLJENJA, (Dr. K. Osvald), broširana			THE DREAM OF DEBS, (Jack London)	12
SPOL-LJUBEZEN-MATERINSTVO, (Prof. dr. Z. Zahor), trda vezba			THE PROFITS OF RELIGION, Rasprava o izrabljanju vsa privatne interese	12
SRBSKA POETNIKA, (J. T.)			THROUGH THE RUSSIAN REVOLUTION, (Albert Rhys Williams), s slikami, 311 strani, vezana v platno	12
SPRETNA KUCHARICA, broširana, \$1.00, vezana			100%. (Upton Sinclair). Povest patrijota	12
SVETOVNA VOJNA IN ODGOVORNOST SOCIALIZMA, E. K.), broširana			VITAL PROBLEMS IN SOCIAL EVOLUTION, (A. M. Lewis), vezana	8
USTAVA, ruske socialistične fed. sovjetske republike			THOUGHTS OF A FOOL, (Evelyn Gladys), vezana	12
VABENA KUCHARICA, (Marija Remec), vezana			Naročilom priložite poštni ali depresni money order, ček ali gotovina. Za manjša naročila lahke poštno poštne znamke.	
V NOVO DEZELO, (E. K.) broširana			Vse knjige pošiljamo poštne pristojbine. Klubom in študentskim, pri večjih naročilih liberalna popust.	
VOLJA IN DEJANJE, (psihološka analiza)			Vsa naročila naslovite na:	
ŠADRUENA PROPAGALNA ALI KONSUM				
ZAKON BIOGENEZE, (J. Howard Moore, prevel L. M.)				
ZA STARO PRAVDO. (Fran Erjavec)				
	AMERISKI DRUŽINSKI Koledar, letnik 1916, vezan	40		
	letnik 1917, vezan	50		
	letnik 1919, vezan	50		
	letnik 1920, vezan	65		
	letnik 1921, broširan	50		
	letnik 1922, vezan	75		
	letnik 1923, broširan	50		
	letnik 1923, vezan	75		
	CANKARJEVA SLIKA na dopisnicah, 2 za 5c.			
	(Imamo jih dvojne vrste.)			
	DEMOKRACIJA, (Cankarjeva številka)	.10		
	KRES, revija, I. 1922, št. 9-10	.25		
	KRES, revija, I. 1922, št. 11-12	.25		
	KRES, kulturni mesečnik, I. 1923, št. 2-3-4	.40		
	NAJNOVEJSE INFORMACIJE O DOBAVI DEŽAVLJANSTVA ZEDINJENIH DRŽAV	.40		
	● ZDRAVSTVENIH NALOGAH SOC. ZAVAROVANJA, (Dr. Demet. Bleiweis-Trsteniški)	.10		
	PROLETAREC, vezani letniki, 1919, 1921 in 1922, vsaki	5.00		
	RDECI PILOT, mesečnik pravnice mladine za duhovno revolucijo, prva in druga številka	.05		
	TRIJE LABODJE, ilustrirana revija	.25		
	ANGLEŠKE KNJIGE.			
	ANARCHISM AND SOCIALISM, (Geo. Plechanoff), vezana	.60		
	ANCIENT LOWLY, (C. Osborne Ward) dve knjige, 1313 strani, vezane	5.00		
	ANCIENT SOCIETY, (Lewis H. Morgan), vezana	1.50		
	BRASS CHECK, (Upton Sinclair). Slika korumpiranosti kapitalističnega žurnalizma, vezana	1.20		
	"DEBS, HIS AUTHORIZED LIFE AND LETTERS". (David Karsner), vezano v platno	1.20		
	END OF THE WORLD, (Dr. M. Wilhelm Meyer), vezana	.60		
	EVOLUTION OF MAN, (Wilhelm Bösche), vezana	.60		
	EVOLUTION OF PROPERTY, (Paul Lafargue), vezana	.60		
	IOD AND MY NEIGHBOR, (Robert Blatchford), vezana	1.25		